

УДК 340.132.6

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-3.1>

В. К. Антошкіна, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри галузевих юридичних дисциплін
Бердянського університету менеджменту і бізнесу

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ В СИСТЕМІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

У межах теорії держави і права як фундаментальної науки та навчальної дисципліни здійснюється, зокрема, розроблення питань прикладного характеру, таких як юридичне тлумачення і застосування права. Водночас ці розроблення мають універсальний характер і не враховують особливостей тієї чи іншої галузі права. Отже, необхідним є визначення галузевих особливостей і вивчення того, як вони впливають на процес здійснення інтерпретаційної діяльності, що є метою статті. Варто зазначити, що дослідження вказаного питання частіше здійснюється в межах публічних галузей права, саме тому в статті зосереджено увагу на особливостях тлумачення в системі приватного права, зокрема цивільного, сімейного, господарського права. У роботі досліджено та визначено особливості приватно-правових галузей права, що обов'язкові для врахування під час тлумачення і мають бути предметом пильної уваги з боку інтерпретаторів, а саме: використання стійких юридичних конструкцій (рівносторонніх правовідносин, договірних, захисних правовідносин); значна кількість диспозитивних норм за відсутності чіткого механізму виявлення і виокремлення їх від імперативних норм; різноманітність регульованих правовідносин, широка сфера дії; можливість використання загальних норм цивільного права для регулювання будь-яких відносин, що входять у приватноправову сферу, якщо із цього приводу відсутні прямі приписи спеціального законодавства; використання значної кількості оцінних понять; дуалізм приватного права; об'єктами тлумачення виступають не тільки нормативно-правові акти, а індивідуальні акти (договори, заповіти, статуту); правове регулювання здійснюється за двома основними групами учасників: юридичні та фізичні особи; використання аналогії закону або права; надання значення джерела права звичаям.

Враховуючи визначене вище, автор наголошує на тому, що є нагальна потреба у виробленні на основі методів, принципів як теорії права, так і приватноправових галузей права, на підставі аналізу значних масивів нормативного матеріалу чітких системних підходів для розв'язання проблем юридичного тлумачення щодо зазначених галузей права. Цей напрям діяльності є перспективним і дасть змогу підвищити ефективність не тільки правозастосовної діяльності, а, що не менш важливо, правотворчої.

Ключові слова: юридичне тлумачення, інтерпретація норм права, тлумачення правочинів, інтерпретаційна діяльність судових органів.

V. K. Antoshkina. Interpretation features in the system of private law

Theory of state and law, as a fundamental science and studying discipline, has its own categories which are widely used by the public and private fields of law. Extremely important is also developing by theory of state and law of questions of an applied nature, in particular, rules of legal interpretation and application of law. However, these developments are universal by their nature and do not take into account the features of a particular field of law. Therefore, it is necessary to identify the sectoral features and to study the question on how they affect the interpretive activity order that is the purpose of this paper. It should be noted that the study of this issue is more often carried out within the public branches of law, and it is still the fact why the article focuses on the features of interpretation in the system of private law, in particular, civil, family, and commercial. The peculiarities of the private-law fields of law (which are obligatory to be taken into account when interpreting and should be the subject of close attention by the interpreters) are investigated and determined: the use of stable legal constructs (equilateral legal relations, contractual, protective legal relations); a significant number of dispositive norms in the absence of a clear mechanism for detecting and separating them from imperative norms; a variety of regulated relationships, a wide scope; the possibility of using general norms of civil law to regulate any relations within the private law sphere, if there are no direct prescriptions of the special legislation; usage of a large number of evaluation concepts; dualism of private law; the fact that not only normative acts but also individual acts (contracts, covenants, statutes) are the objects of interpretation; the fact that legal regulation is carried out by two main groups of participants: legal entities and individuals; the usage of the analogy of the law or law; considering customs as a source of law.

Taking into account the above mentioned, the author emphasizes that there is an urgent need for clear systematic approaches for solving the problems of legal interpretation concerning the mentioned fields of law elaboration on the basis of methods, principles of both theory of law and private-law fields of law, on the ground of the analysis of significant normative material arrays. That area of activity is promising and will allow increasing of the efficiency not only of law enforcement activity, but also law-making, which is not less important.

Key words: legal interpretation, legal norms interpretation, interpretation of deals, judicial bodies' interpretative activity.

Постановка проблеми. Теорія держави і права має власні категорії (предмет і метод правового регулювання, правовий принцип, правова функція, норма права, правовий інститут, система права тощо), які широко використовуються іншими галузями права (публічними та приватними). Надзвичайно важливим

© В. К. Антошкіна, 2020

є також розроблення теорією держави і права питань прикладного характеру, зокрема правил юридичного тлумачення і застосування права. Усі ці напрацювання використовуються у галузях права нарівні із специфічними прийомами і методологією, які враховують їх особливості. У загальній теорії права розроблено базові підходи щодо тлумачення норм, але вони потребують більш пильної уваги та удосконалення, особливо на сучасному етапі розвитку нашого суспільства в умовах постійного оновлення нормативного матеріалу.

Загалом, причини, які зумовлюють застосування тлумачення в праві, можна поділити на дві групи: об'єктивні – не можна усунути і не можна трактувати як провина законодавця (абстрактний характер норм права; необхідність наблизити формальне правило до конкретних дій суб'єкта та ситуацій, з'ясування спеціальних термінів та ін.); суб'єктивні – недоліки, які могли бути усунені при створенні нормативно-правового акту (наявність колізій між нормативними актами, що регулюють однакові відносини, недотримання правил нормотворчої техніки та ін.).

Щодо визначення власне поняття юридичного тлумачення, то не можемо не погодитися з висловленою у монографії Кетрін Мітчелл думкою, що це питання складне, оскільки «тлумачення» за своєю природою є незрозумілим поняттям. Вона зауважує, що важко запропонувати певний прийнятий підхід щодо того, що таке тлумачення, оскільки майже все, що стосується тлумачення, викликає спори. [1, с. 4–5]. Можемо відзначити, що у вітчизняній правовій традиції термін «юридичне тлумачення» трактується доволі широко, під ним розуміється тлумачення-з'ясування, тлумачення-роз'яснення, яке відбувається як при створенні нових нормативних актів так і під час реалізації правових приписів із застосуванням певного визначеного інструментарію всіма суб'єктами права задля досягнення цілей правового регулювання. При цьому всі правові норми підлягають тлумаченню, оскільки немає чіткого, беззаперечного критерію за яким всі нормативно-правові акти можна поділити на зрозумілі та незрозумілі та визначити окремо способи тлумачення для кожної з таких груп [2, с. 45].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що питання юридичного тлумачення не так часто потрапляють в «поле зору» вітчизняних галузевих фахівців-правознавців. Першу спробу комплексно визначити галузеві особливості тлумачення актів цивільного законодавства України у 2007 р. здійснив В. Карабань. У 2008р. була опублікована робота О. Капліної. «Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права», в якій розглядалися практико-прикладні проблеми правозастосовного тлумачення норм права судами на національному і міжнародному рівні.

Дві роботи схожої тематики майже одночасно побачили світ, а саме: І. Самсін – «Тлумачення актів законодавства України про оподаткування» та О. Тимофєєв – «Тлумачення податково-правових норм». Також можемо відзначити роботи О. Кадикало – «Офіційне тлумачення норм Конституції і законів конституційними судами (на прикладі України та країн СНД)» (2010), О. Костенко «Тлумачення актів адміністративного законодавства» (2011), Т. Богданевич «Офіційне тлумачення Основного Закону Конституційним Судом України» (2019), Т. Котяй «Тлумачення закону про кримінальну відповідальність: поняття, види, значення» (2019). Особливо можна виділити роботу «Новітнє вчення про тлумачення правових актів» В. Ротаня, І. Самсіна, А. Яреми, яка містить ґрунтовну теоретичну базу, на основі якої аналізуються значні обсяги нормативного матеріалу для того, щоб показати, як саме застосовувати способи і правила юридичного тлумачення для вирішення практичних завдань. Окрім вищезазначених праць є цілий ряд статей, які зосереджують увагу на визначених галузевих особливостях тлумачення. Водночас ми бачимо, що більшість праць присвячена дослідженню вказаного питання в межах публічних галузей права. Отже вважаємо за потрібне зосередити увагу на особливостях тлумачення в системі приватного права, яку можна представити у вигляді сукупності таких законодавчо-правових комплексів: цивільний, господарський, сімейний, земельний, трудовий, природно-ресурсний, міжнародно-приватноправовий [3, с. 41]. Оскільки вказане питання досить значне за обсягом і різнопланове, у межах статті обмежимося цивільним, сімейним, господарським правом та коротко охарактеризуємо ті моменти, які мають враховуватися суб'єктами інтерпретаційної діяльності.

Метою статті є визначення і аналіз особливостей приватних галузей права, які є визначальними для процесу тлумачення.

Виклад основного матеріалу. Для зручності розглянемо зазначені особливості в такому порядку, розподіляючи на відповідні рубрики.

1. Особливості тлумачення правових норм, як відзначалося вище, обумовлені правовими властивостями самих галузей права, які відображають природу регульованих ними відносин. Ці особливості і властивості відіграють важливу роль у процесі правильного розуміння і застосування норм відповідного законодавства. Значна різниця в підходах, як ми вже вказували, залежить від того – приватна чи публічна галузь права. У кожній галузі права є стійкі юридичні конструкції, стан і розробка яких вказують на рівень її розвитку. Щодо приватного права, то для нього такими є: конструкція рівносторонніх правовідносин, договірні конструкції, конструкція захисних правовідносин, при цьому зміст елементів вказаних конструкцій може визначатися як законодавцем, так і конкретними учасниками правовідносин і договорів [4, с. 27].

Загалом, засади кожної галузі права потребують уваги при здійсненні тлумачення. Вони або закріплені у відповідному законодавстві, або визначені в науковій літературі на підставі аналізу нормативного матеріалу. Якщо брати як приклад сімейне право, то такі особливі риси сімейних правовідносин, як сувора

індивідуалізація учасників, виникнення із особливих юридичних фактів, триваючий характер, неможливість універсального правонаступництва, особистий, довірчий характер, – зумовлюють певні особливості в тлумаченні та реалізації норм сімейного законодавства.

Для цивільного права характерне використання презумпції диспозитивності цивільно-правових норм, що відображено у чинному цивільному законодавстві України (ст. 6 УК України). Водночас особам, які здійснюють тлумачення відповідних норм, варто брати до уваги, що це не має визначального впливу на кваліфікацію норм цивільного права, адже передбачається використання правових засобів, характерних для імперативного методу, а розширення правової свободи суб'єктів цивільного права відбувається із встановленням меж через здійснення імперативного впливу. Імперативність або диспозитивність конкретної норми визначається з огляду на її лігвостилістичні особливості та сутність [5, с. 106].

У свою чергу, питання виявлення і виокремлення диспозитивних і імперативних норм в галузях приватного права, особливо в цивільному, до цього часу залишається невирішеним, що призводить до цілого ряду спірних ситуацій на практиці. Зокрема, можна зустріти рішення судів, у яких імперативними нормами іменувалися ті з них, які насправді є диспозитивними нормами. Наприклад, у деяких рішеннях Вищого господарського суду України імперативною нормою визнається положення ч. 6 ст. 232 Господарського кодексу України (далі – ГК України) про граничний термін нарахування штрафних санкцій, хоча у його тексті прямо закріплено застереження «якщо інше не передбачено законом чи договором», що є типовою характеристикою саме диспозитивної норми [6, с. 85].

Отже більшість дослідників права вважають, що в разі відсутності в статтях нормативних актів якихось орієнтирів для виявлення характеру правової норми, він повинен визначатися шляхом тлумачення цієї норми [7]. Наприклад, Е. Євстігнєєв наводить алгоритм визначення характеру норм договірного права, який складається з трьох етапів: визначення сфери регулювання норми; системне тлумачення; врахування обставин конкретних відносин, які склалися на практиці [8, с. 213–214]. Деякі автори також звертають увагу на те, що диспозитивні норми записують певним чином: шляхом закріплення нормативної формули-словосполучення «...якщо інше не передбачено (встановлено) договором/законом або домовленістю сторін (договором)»; через законодавче закріплення винятків: «за винятками, встановленими законом» тощо; через загальний дозвіл альтернативного правила поведінки [9, с. 148]. Наявність же у нормі права правила поведінки, хоча б і варіативного, за відсутності можливості його конкретизації або формування альтернативної моделі не є проявом диспозитивності. Так само не є проявом диспозитивності можливість відмови від реалізації суб'єктивного цивільного права [10, с. 13].

2. У вищезазначеному контексті постає також питання про розмежування судової юрисдикції з розгляду приватноправових і публічно-правових спорів, оскільки в жодному кодексі недоцільно і неможливо встановити вичерпний перелік справ, які підсудні, наприклад, цивільним або адміністративним судам. Саме тому суддям потрібно в тому числі через тлумачення відповідних норм, визначати природу спірних правовідносин та підсудність [11, с. 149–150].

3. Також якщо говоримо про цивільне, сімейне чи господарське право, то має враховуватися широта сфери їхньої дії – різноманітність регульованих правовідносин. Вказаним зумовлюється складність і значний обсяг законодавства, що, в свою чергу веде до необхідності враховувати цей нормативний масив при тлумаченні та реалізації норм.

4. Загальні норми цивільного права можуть бути застосовані для регулювання будь-яких відносин, що входять в приватноправову сферу, якщо із цього приводу відсутні прямі приписи спеціального законодавства. Це стосується передусім сфери сімейного та господарського права, де таке положення отримало пряме законодавче закріплення, а також приватноправових відносин, що зачіпаються інститутами трудового, земельного, екологічного, податкового, фінансового права. Проте, навпаки, норми трудового, сімейного або інших галузей права не можуть використовуватися для заповнення прогалин у сфері цивільно-правового регулювання ні за яких умов. Отже, цивільне право посідає центральне, ключове місце в приватноправовій сфері і загалом у регламентації більшості майнових і багатьох немайнових відносин, що дає підстави говорити про уніфікованість застосування цивільних норм і способів їх тлумачення для інших галузей права.

5. Варто зазначити, що для приватноправових галузей права характерне використання в нормативних актах термінів, які не визначені в законодавстві та мають оцінний характер. Здійснення відповідного тлумачення нормативних положень з оцінними поняттями дуже часто вимагає особливих професійних знань і умінь. Зокрема, суди в процесі розгляду конкретних спорів визначають такі поняття як «істотне порушення договору», «намір завдати шкоду іншій особі», «справедливий розподіл витрат між сторонами», «нормально необхідний час для відповіді» «істотна шкода», «підстави, що не суперечать моральним засадам суспільства», «аморальна поведінка нареченого, нареченої», «важка хвороба або хвороба, небезпечна для другого з подружжя і (або) їхніх нащадків», «додаткові витрати на дитину» або слова «і. т.д.», «тощо».

Враховуючи, що оцінні поняття цивільного права орієнтовані на регулювання правозастосовної діяльності, велике практичне значення має аналіз функціональних особливостей, що обумовлюють специфіку процесу їх застосування. Принципова особливість механізму правового регулювання з використанням цивільно-правових норм, що містять оцінні поняття, обумовлена тим, що їх зміст визначається емпірич-

ним шляхом. Використовуючи такі поняття, законодавець надає правозастовнику свободу в їх інтерпретації шляхом наповнення змістом залежно від конкретних обставин. Адресат цивільно-правової норми з оцінним поняттям стикається з ситуацією, коли ця норма має декілька варіантів. У зв'язку з цим є актуальним аналіз механізму пізнання змісту оцінного поняття, виявлення чинників, що визначають розсуд правозастосувача.

6. У межах дослідження доцільним є визначення такої специфічної проблеми, що також впливає на процес тлумачення, як дуалізм приватного права. У нашій правовій системі наявні два нормативні акти – Господарський кодекс України та Цивільний кодекс України. Причому перший не просто не доповнює останній, а й встановлює окреме від Цивільного кодексу правове регулювання таких базових інститутів приватного права, як суб'єкти, речове та договірне право тощо [12, с. 36], що не може сприяти адекватному тлумаченню норм.

7. Досить часто в приватних галузях права об'єктами тлумачення можуть виступати не тільки нормативно-правові акти, а й правочини (односторонні та двосторонні). Наприклад, тлумачення будь-якого договору – це з'ясування справжнього наміру його учасників і дійсного змісту положень з метою якнайповнішої їх реалізації. Серед причин, які зумовлюють виникнення суперечностей під час розуміння окремих положень договорів, – недостатність відповідних юридичних знань у сторін, нотаріусів, неухважність, граматичні помилки, неправильно розставлені розділові знаки, що іноді цілком змінює зміст тексту, вживання в договорі слів і словосполучень, що мають різні значення, застосування іноземних слів, значення яких не завжди відповідає передбачуваному учасниками договору змісту.

Щодо визначення основної мети тлумачення договору, то можна погодитися з О. Кабалкіним [13, с. 14], який уважає, що сенс тлумачення полягає в забезпеченні правильного використання договірної форми, застосування правових норм, що відносяться тільки до конкретних майнових відносин, запобігання можливим помилкам в процесі їх реалізації. Якщо підходити більш конкретно до питання, то тлумачення має на меті розв'язати такі питання сторін, що можуть виникнути в процесі реалізації договору: чи був укладений між сторонами договір, у чому полягала його мета, який зміст конкретних умов договору і у якому співвідношенні вони перебувають; як слід розуміти вжиті в його тексті слова, вирази, терміни й поняття; вносилися в договір зміни чи ні і яке співвідношення первісного та зміненого текстів; чи мало місце припинення договору; чи охоплюється текстом договору конкретна обставина, що виникла в ході його виконання; чи збігається волевиявлення сторін з їхньою дійсною загальною волею, чи не призведе виконання його положень, наприклад, до зменшення прав дитини або поставить одного з подружжя у надзвичайно невідгідне матеріальне становище тощо.

Чинний Цивільний кодекс України містить декілька статей, присвячених тлумаченню правочинів. Правила ст. 213 ЦК є загальними, стосуються всіх правочинів, визначають суб'єктів тлумачення змісту правочину та правила, за якими здійснюється тлумачення. Право тлумачити договір надається його сторонам, але на практиці найчастіше цю функцію виконує суд під час вирішення спорів, пов'язаних із невиконанням або неналежним виконанням договірних зобов'язань. Причому тлумаченню підлягають тільки дійсні правочини, оскільки з'ясувати зміст недійсного правочину з метою його реалізації неможливо.

Формула тлумачення, викладена в статті, реалізується так. Спочатку при тлумаченні змісту правочину береться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів («теорія волевиявлення»). У разі, якщо таке тлумачення не дає змоги з'ясувати зміст окремих частин правочину, їхній зміст встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, (теорія «волевиявлення»), а також намірами сторін («теорія волі»). Якщо ж справжню волю сторін правочину встановити неможливо, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх домовленостей, усталена практика відносин, звичаї, подальша поведінка сторін, та інші обставини, що мають істотне значення («теорія волі») [14, с. 14–15].

Щодо спеціальної ст. 637 ЦК, то в ч. 1 міститься посилання на те, що тлумачення умов договору здійснюється сторонами або судом за правилами, викладеними в ст. 213 ЦК, згідно зі спеціальним правилом ч. 2 ст. 637 ЦК, а саме: у разі тлумачення умов договору можуть враховуватися також типові умови (типові договори), навіть, якщо в договорі, що тлумачиться, немає посилання на ці умови.

Отже, ні цивільне, ні сімейне законодавство не містить якихось правил, механізмів, які б враховували особливості будь-яких видів договорів під час їх тлумачення, залишаючи це питання цілком на розгляд сторін договору, їхніх представників, судових органів тощо. Хоча кожен вид договору має ще й свої особливості, що мають бути враховані при тлумаченні.

О. Березіна вважає, що процес тлумачення договорів поєднує традиційні способи юридичного тлумачення і способи, що витікають з особливостей договорів, специфіки юридичної діяльності сторін договору, їх представників, судових органів та інших суб'єктів права, спрямованої на пізнання сенсу умов договорів в цілях їх безпосередньої або опосередкованої реалізації [15, с. 27–28].

8. Ще однією особливістю є те, що на відміну від інших галузей права, немає конкретно визначеного органу, який би міг видавати акти тлумачення норм або хоча б консультації/роз'яснення (наприклад, Фіскальна служба в податковому праві, Національний банк у банківському, Конституційний суд у конституційному). Саме тому для приватноправових галузей права найбільше значення має судове тлумачення, як загальне, так і казуальне.

Вважаємо за потрібне розглянути в межах цієї рубрики новелу цивільного процесуального, господарського процесуального права, а саме: залучення до судового провадження експерта у галузі права (має науковий ступінь; є визнаним фахівцем у галузі права) з можливістю надання висновку. Як зазначає М. Гетмацев, отримані висновки являють собою відповідно процес та результат пізнавальної діяльності, що має суб'єктивно-об'єктивний характер надання. Така собі консультативно-технічна допомога судді (суддям) [16, с. 334], яку можна, на нашу думку, віднести до актів доктринального тлумачення, що направлена на: застосування аналогії права та аналогії закону; використання норм іноземного права згідно з їх офіційним або загальноприйнятим тлумаченням, практикою застосування, доктриною у відповідній іноземній державі. Зазначаючи позитивний ефект нововведення, фахівці вказують на низку проблемних питань, які законодавець не врахував під час видання відповідних норм: відсутність застережень щодо спеціальної кримінальної відповідальності такого експерта, методик чи стандартів його діяльності, реєстру, атестації, ліцензування, вимог до працевлаштування чи трудового стажу [17], та пропонують внести зміни й доповнення до норм чинного процесуального законодавства задля унормування такої діяльності [18, с. 25–26].

9. Правове регулювання цивільних правовідносин здійснюється за двома групами учасників цивільного обороту: з участю юридичних осіб і з участю фізичних осіб, або в змішаній формі. Існування конструкції юридичної особи в цивільно-правових відносинах становить характерну особливість цих відносин. Отже, це визначає особливий порядок створення, іманентний саме для цивільно-правових відносин, але всі організації - і ті, що є юридичними особами, і неюридичні особи є учасниками суспільних відносин і виконують свої функції. Це певною мірою розширює та ускладнює процес тлумачення цивільно-правових норм.

10. Для приватноправових галузей права характерним є те, що за відсутності відповідної норми для врегулювання конкретної ситуації правозастосовець за допомогою тлумачення, враховуючи внутрішню послідовність права, застосовуючи закони логіки, може здійснювати «заповнення законів із самих себе» [19, с. 58], тобто використовувати аналогію, що передбачено ст. 8 ЦКУ, ст. 10 СК України. Ці прийоми дають можливість оперативно знайти рішення для спірної ситуації, поки законодавець не усуне прогалину, прийнявши нову норму або змінивши діючу.

11. Вітчизняне цивільне та сімейне право надають значення джерела права звичаям. Отже, маємо ще один специфічний об'єкт тлумачення [20, с. 126]. Наприклад, відповідно до ч. 1 і 2 ст. 7 ЦК України «цивільні відносини можуть регулюватися звичаєм, зокрема, звичаєм ділового обороту», а згідно зі ст. 11 СКУ «під час вирішення сімейного спору суд за заявою заінтересованої сторони може врахувати місцевий звичай, а також звичай національної меншини». За справедливою думкою деяких авторів, для правомірного тлумачення договорів, необхідно також враховувати сформовані для цього місця звичаї та узвичаєння, тобто однакове повторення фактичних відносин між сторонами договору, які можуть допомогти якоюсь мірою заповнити прогалини чинного законодавства та положень договору [21, с. 46].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Можемо зробити висновок про недостатню увагу фахівців у приватноправових галузях права нашої держави до проблеми вироблення методологічно обґрунтованого комплексного підходу до тлумачення та впровадження його в практичну діяльність. Одним із негативних факторів, що породжують вищезазначену ситуацію, можна визначити розрив між науковими пошуками в сфері тлумачення нормативно-правових та індивідуальних актів й правореалізаційною діяльністю.

Як зазначалося раніше, судове тлумачення в досліджуваній сфері має визначальне значення, адже передбачає використання інструментарію забезпечення єдності правозастосовної практики. Отже, тільки за умови подолання розриву між науковими дослідженнями проблем юридичного тлумачення та урахуванням результатів діяльності стосовно узагальнення судової практики можна досягти поставлених завдань.

Водночас вважаємо за необхідне відзначити ті особливості приватноправових галузей права, які обов'язково мають враховуватися під час тлумачення і бути предметом пильної уваги з боку інтерпретаторів: використання стійких юридичних конструкцій (рівносторонніх правовідносин, договірних, захисних правовідносин); значна кількість диспозитивних норм за відсутності чіткого механізму виявлення і виокремлення їх від імперативних норм; різноманітність регульованих правовідносин, широка сфера дії; можливість використання загальних норм цивільного права для регулювання будь-яких відносин, що входять у приватноправову сферу, якщо із цього приводу відсутні прямі приписи спеціального законодавства; використання значної кількості оцінних понять; дуалізм приватного права; об'єктами тлумачення виступають не тільки нормативно-правові акти, а індивідуальні акти; правове регулювання здійснюється за двома основними групами учасників: юридичні та фізичні особи; використання аналогії закону або права; надання значення джерела права звичаєм.

Враховуючи визначене вище, є нагальна потреба у виробленні на основі методів, принципів як теорії права, так і приватноправових галузей права, на підставі аналізу значних масивів нормативного матеріалу чітких системних підходів для вирішення проблем юридичного тлумачення відносно зазначених галузей права. Цей напрям діяльності є перспективним і дасть змогу підвищити ефективність не тільки правозастосовної діяльності, а що не менш важливо – правотворчої.

Список використаних джерел:

1. Mitchell C. Interpretation of Contracts Rout ledge. 2007. 176 p.
2. Беляева О.М. Толкование норм права. *Ученые записки Казанского государственного университета*. Т. 149. Кн. 6. Гуманитарные науки, 2007. С. 39–47.
3. Иванова С.А., Грудцына Л.Ю. Частное и публичное право введение в проблему. *Евразийская адвокатура*. 2015. № 5 (18). С. 38–43.
4. Дутко А.О. Особливості юридичних конструкцій приватного та публічного права. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 2. С. 25–27.
5. Васильєв В.В. Диспозитивність та імперативність в цивільно-правовому регулюванні суспільних відносин: прояви та співвідношення. *Правова позиція*. 2018. № 2 (21). С. 102–107.
6. Подцерковний О.П. Співвідношення диспозитивних та імперативних норм у міжнародному комерційному праві з урахуванням Віденської конвенції 1980 р. *Право України*. 2016. № 5. С. 82–92.
7. Дудина А.Н. Общеетеоретические аспекты толкования императивных норм права. *Известия Иркутской государственной экономической академии*. № 6. 2014. URL: file:///C:/Users/L/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/19822%20(1).pdf (дата звернення: 07.12.2019).
8. Евстигнеев Э.А. Императивные и диспозитивные нормы в договорном праве : дисс. ... канд. юрид. наук. Москва, 2016. 227 с.
9. Романюк Я.М. Правова природа диспозитивних норм цивільного права України. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 4 (87). С. 138–151.
10. Васильєв В.В. Диспозитивність норм цивільного права з точки зору формально догматичного підходу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 10–14.
11. Банчук О.А. Підстави розмежування публічного та приватного права в Україні. *Публічне право*. 2011. № 2. С.143–141.
12. Майданик Р.А. *Право України: дуалізм і система. Приватне право*. 2013. № 1. С.26–41.
13. Кабалкин А.Ю. Толкование и классификация договоров. *Российская юстиция*. 1996. № 7. С. 13–15.
14. Лехкар О.В. Договір приєднання в цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2008. 20 с.
15. Березина Е.А. К вопросу о необходимости юридического толкования индивидуально-правовых договоров. *Тенденции государственно-правового развития : сборник научных трудов*. Екатеринбург : Изд-во Урал. юрид. ин-та МВД России. 2012. С. 26–35.
16. Гетманцев М.О. Правова природа висновку експерта в галузі права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 333–337.
17. Поліводський О.А. Експерт у галузі права: новела процесуального законодавства чи усталена практика, закріплена в законі? URL: https://zib.com.ua/ua/131753-chim_dopomozhe_ekspert_u_galuzi_prava_v_sudovomu_procesi.html (дата звернення 07.12.2019).
18. Штефан А.С. Висновок експерта у цивільному судочинстві. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 2. С. 16–28.
19. Харьковская цивилистическая школа: в духе традиций: монография / под ред. И.В. Спасибо-Фатеевой. Харьков : Право, 2011. 296 с.
20. Шевченко А.Є., Антошкіна В.К. Роль і значення правових звичаїв у процесі тлумачення. *Право і суспільство*. 2020. № 2. С. 124–132.
21. Кошкидько Т.Г. Правомерное толкование гражданско-правовых договоров и его критерии. *Юридические исследования*. 2013. № 3. С. 45–47.